

„Outdoor Education – travel experiences and adventure as a way to creative edkcation” „Doświadczanie z podróży i przygoda drogą do kreatywnej edukacji”.

Świat jest książką i ci, którzy nie podróżują, czytają tylko jedną stronę.

Św. Augustyn

Literatura pedagogiczna uznaje wycieczki szkolne za jedną z najskuteczniejszych metod oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych w procesie edukacji dzieci i młodzieży. Dzięki wyjściu poza szkołę uczniowie mają możliwość bezpośredniego poznania własnego środowiska, regionu, właściwości geograficznych, etnicznych, historycznych, kulturowych lub gospodarczych swojej ojczyzny.

Bezpośrednie zetknięcie się dziecka z otoczeniem przyrodniczym podczas wycieczki jest jedną z tych form dydaktyczno-wychowawczych, która wywołuje u wychowanka zaciekawienie czy zdziwienie, zaspokaja potrzebę wiedzy, daje duże możliwości doświadczeń, kształtuje postawę badacza i ekologa w szerokim tego słowa znaczeniu. Zatem, celowe wyjście poza drzwi szkoły ma duży wpływ na przebieg edukacji przyrodniczej, społecznej i emocjonalnej. Dzięki wycieczkom uczniowie poznają autentyczne zjawiska, rozwijają swoją osobowość w różnych aspektach i lepiej przyswajają materiał programowy.

Takie podejście do procesu dydaktyczno-wychowawczego jest świetną okazją do przedstawienia uroków wielu dziedzin nauki. W niniejszym artykule podejmiemy próbę przedstawienia walorów edukacji geograficznej, muzycznej i wczesnoszkolnej, w której naczelną ideą jest przeniesienie lekcji poza salę lekcyjną.

Okazją do nabycia czy też pogłębienia kompetencji pedagogicznych w tym obszarze był nasz udział w mobilności międzynarodowej dla europejskiej kadry nauczycieli z różnych typów szkół.

Projekt „Kreatywny nauczyciel – kreatywna szkoła – kreatywny uczeń” realizowany był ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, na zasadach programu Erasmus+.

Beneficjentami projektu było 18 nauczycieli z Zespołu Szkół Ogólnokształcących Nr 1 w Tarnowie. Pomysł zaangażowania się w prace związane z tym projektem był wynikiem zapotrzebowania szkoły na podniesienie poziomu kompetencji kluczowych poprzez szkolenia i doświadczenia w wymiarze międzynarodowym.

Podjęte w nim zadania odzwierciedliły bieżące potrzeby rozwojowe placówki: wspieranie edukacji wczesnej, wspieranie integracji społecznej, zwiększanie zrozumienia międzykulturowego, kształcenie kompetencji obywatelskich i społecznych.

W lipcu 2019 r. grupa nauczycieli tejże szkoły wzięła udział w szkoleniu zorganizowanym w Norwegii, którego tematem było „Outdoor Education – travel experiences and adventure as a way to creative edkcation” – czyli „Doświadczanie z podróży i przygoda drogą do kreatywnej edukacji”. Outdoor Education to edukacja poza klasą, na otwartym terenie.

Motywy przewodnim szkolenia były wędrówka i przygoda jako metody rozwoju osobistego i zawodowego. Było to szkolenie głównie „w drodze” i na wolnym powietrzu, bazujące na nauce o samym sobie i innych ludziach, opartej na doświadczeniu i prowadzone w otoczeniu norweskiej przyrody. Ponadto współpraca w międzynarodowych grupach nauczycieli była okazją do poznawania metod stosowanych w innych częściach Europy.

Geologia i geomorfologia w naturze.

Traktując Outdoor education jako naukę poprzez samodzielne doświadczanie i eksperymentowanie, warto zwrócić uwagę na jej ogromne zastosowanie w nauce geografii. Wielkim atrybutem tej formy edukacyjnej jest fakt, iż działania nastawione na zdobywanie wiedzy i umiejętności odbywają się niejako w sposób naturalny. Pretekstem do nauki jest po prostu obcowanie z przyrodą. Taki sposób zdobywania wiedzy funkcjonuje w Norwegii od przedszkola po szkołę średnią. Dzieci i młodzież spędzają od najmłodszych lat po kilka godzin na zewnątrz, bez względu na porę roku i warunki pogodowe. Dzięki temu są blisko natury i pozostają z nią w nieustannym kontakcie. Tak pojęty styl życia można z całą pewnością nazwać głębokim obcowaniem z przyrodą.

Przyroda w Norwegii temu sprzyja. Różnorodność form geologicznych i geomorfologicznych jest efektem odwiecznego ścierania się ze sobą wewnętrznych i zewnętrznych sił Matki Ziemi. Obserwując je z bliska łatwo uczyć się geologii.

Zachodnia część Półwyspu Skandynawskiego, to przede wszystkim wybrzeże fiordowe, wcinające się w ląd, wąskie, głębokie zatoki są efektem zalania przez morze górskich dolin polodowcowych. Wystarczy wyruszyć w rejs statkiem po jednym z najpiękniejszych fiordów Geiranger, aby zaobserwować majestat najstarszych gór Europy. Mimo, że zdawałoby się, nie imponują wysokością (najwyższy szczyt Galdhøpiggen - 2469 m n.p.m.), to podróż Drogą Trolli, otoczoną przez szczyty górskie: Kongen, Dronningen

i Bispen, doskonale uwidacznia potęgę tych gór. Różnorodność form, które możemy tu spotkać jest efektem działalności lodowców górskich. Są to: doliny U-kształtne, kotły lodowcowe, doliny zawieszane i spływające z gór liczne wodospady z imponującym Kjosfossen. Lodowce górskie są tu na wyciągnięcie ręki, spływając jezorami do podnóża stoków.

“Cudze chwalicie, swego nie znacie”. Oczywiście, nie trzeba jechać do dalekiej Norwegii, żeby zachłysnąć się bogactwem natury, odkryć formy polodowcowe, oglądać wodospady, czy obserwować procesy zachodzące w strumieniach czy rzekach górskich. Zjawiska geologiczne i geomorfologiczne na całym świecie zachodzą w podobny sposób. Znając procesy powstawania gór możemy odnieść je do tak samo do Polski jak i do całego świata. Co więcej, warto zdać sobie sprawę, że na co dzień jesteśmy ich świadkami. Zasada aktualizmu geologicznego brzmi „Przeszłość jest kluczem do terażniejszości”. To oznacza, że procesy, które na Ziemi zachodziły miliony i miliardy lat temu, dzieją się tu i teraz, a my jesteśmy ich świadkami.

Koncepcję outdoor education wykorzystuję w pracy z młodzieżą z klas z rozszerzonym programem geografii, ale świetnie sprawdzi się ona także w każdej innej klasie. Wystarczy tylko określić, jakie cele chce się osiągnąć, pamiętając również o tym, że jej założeniem jest nauka pracy w grupie, odkrywanie talentów, nabywanie umiejętności komunikowania się.

Uczniowie, dostając zadania do wykonania w terenie, są poddani właśnie tego rodzaju kształtowaniu postaw. Praca na zajęciach odbywa się w grupach. Zespoły wybierają lidera, który rozdziela zadania i koordynuje pracę wszystkich członków. Każda grupa dostaje do zrealizowania kilka takich samych zadań z następujących dziedzin: kartografii, hydrologii, geologii, geomorfologii, meteorologii, a nawet z geografii społeczno – ekonomicznej.

Podczas zajęć uczniowie dokonują pomiarów, wykonują rysunki profilowe, obserwują zjawiska zachodzące w przyrodzie i na ich podstawie wyciągają wnioski, dochodząc samodzielnie do wiedzy. W czasie ćwiczeń młodzież musi polegać na sobie, motywować się wzajemnie do pracy, uczyć od siebie, dzielić się wiedzą. Dzięki temu odkrywają swoje słabe i mocne strony, przełamują bariery. Rola nauczyciela jest tu drugoplanowa. Nie podaje on wiedzy, ale bacznie obserwuje i udziela konstruktywnej informacji zwrotnej.

Zajęcia z hydrologii można przeprowadzić w okolicach każdej mniejszej rzeki. Polegają one na pomiarze doliny rzecznej: jej głównych elementów tj. łóżyska i koryta (głębokości i szerokości), pomiarach przepływu rzeki, badaniu bioindykatorów, składu chemicznego, zapachu, barwy, ocenie materiału skalnego w rzece. Uczniowie obserwują bliższe i dalsze otoczenie rzeki. Każda osoba w grupie jest odpowiedzialna za inny obszar działań.

Kolejnym etapem pracy jest zebranie wyników i na ich podstawie opracowanie wniosków dotyczących tego, które zjawiska geomorfologiczne zachodzą w korycie, dlaczego akurat te procesy, do czego one prowadzą i jakie mogą być ich dalsze konsekwencje, a następnie: czy rzeka jest zanieczyszczona oraz jakie są możliwości jej gospodarczego wykorzystania na badanym obszarze.

Możliwości wykorzystania najbliższej okolicy do outdoor education zależy tylko od kreatywności nauczyciela. Prawda jest taka, że wcale nie trzeba ruszać się daleko, aby zainspirować dzieci i młodzież do samodzielnego zdobywania szeroko pojętej wiedzy geograficznej 😊

Edukacja przez przeżywanie –

kreatywne podejście do problemów w Outdoor Education

Mając doświadczenie naszego szkolenia w Norwegii, którego tematem ogólnym było uczenie się poza murami szkoły w wielu aspektach i kontekstach, chcę tu nawiązać do stwierdzenia, że idea Outdoor Education to uczenie (się) przez odkrywanie, działanie, przeżywanie oraz analizę i refleksję prowadzącą do twórczego rozwiązywania problemów, gdzie przyroda i pogoda to pracownia nauki kreatywności.

Pracując z dziećmi w młodszym wieku szkolnym, zauważamy, że mają one problem z podejmowaniem decyzji. I to jest niewątpliwie wina nas – dorosłych, bo często decyzje te zapadają poza dziećmi, więc nie mają one możliwości nauczyć się tej trudnej sztuki od ich opiekunów. O ile z pewnością są takie decyzje, których nie może podjąć młody człowiek z racji chociażby małej wiedzy, ubogich doświadczeń czy ograniczeń w kojarzeniu ciągów przyczynowo - skutkowych, o tyle to my, mający na nich wpływ, dorośli, musimy ich stawiać w sytuacjach problemowych, dostosowanych do ich możliwości. Tylko tak nauczą się te problemy mądrze rozwiązywać.

Pobyty w Norwegii był dla nas dorosłych czasem szukania dobrych metod dla edukacji poza murami szkoły, tymczasem zdobyliśmy ich wiele dla siebie. I to dobrze, bo „im więcej

masz, tym więcej dasz”. Zwłaszcza w obecnej sytuacji transformacji kultury uczenia się/nauczania oraz wobec kompetencji kluczowych, w tym uczenia się przez całe życie, osobisty przykład wychowawcy, czerpiącego z własnych zasobów, jest nie tylko nauką, ale i sposobem na budowanie autorytetu nauczyciela – mistrza.

Podczas szkolenia odkryłam dla siebie Metodę Sześciu Kapeluszy Myślowych (6 Thinking Hats) autorstwa Edwarda de Bono, która pomaga podchodzić twórczo do rozwiązywania problemów, wskazując na sześć stron, z jakich można spojrzeć na problem. Sedno tej metody polega na chwilowym i sztucznym przyjęciu określonego stanowiska w danej sprawie. W przypadku uczniów, zwłaszcza przy wprowadzeniu tej metody, warto zobrazować wejście w rolę faktycznym założeniem kapelusza w danym kolorze, bądź też wyrażeniem tego w inny symboliczny sposób (emblem, opaska, szarfa). Jaka jest zatem rola każdego kapelusza?

Mentalnie zakładamy kapelusz czerwony, by przepuścić problem przez EMOCJE. Za najważniejszy aspekt problemu uznaje on wrażenia, intuicje, przeczucia i uczucia. Pozbywamy się obiektywizmu, nie pytamy, dlaczego coś lubimy bardziej lub mniej. Tu decyzje mogą być szybkie i gwałtowne, emocja jest reakcją na pierwsze wrażenie. Niektórzy uważają, że myśliciel powinien być pozbawiony emocji, że emocje zakłócają myślenie. Jednak trzeba pamiętać, że każda decyzja wymaga emocji. Czerwony kapelusz nadaje subiektywnego znaczenia myśleniu. W pracy grupowej pozwala na otwarte wyrażanie uczuć, bez ich chowania i ukrywania, przecież to tylko odgrywanie ról.

Biały kapelusz – FAKTY - wskazuje na neutralność i logikę. Zajmuje się liczbami, konkretnymi zestawami informacji, statystykami, dokumentami, analizami. Należy pamiętać, że choć o faktach się nie dyskutuje, to jednak większość tak zwanych faktów to po prostu osobiste uwagi, poczynione w dobrej wierze lub coś, co uznajemy za fakt. Stosując się do zasad dobrego dialogu twórczego, możemy przyjąć, że wszystko to, z czym przystępujemy do rozwiązania problemu, czyli nasza pierwotna wiedza na dany temat, znajduje się w białym kapeluszu.

Czarny kapelusz – PESYMIZM - to podejście logiczne, które ma oceniać i ostrzegać przed zagrożeniami. Człowiek w tym kapeluszu nadmiernie krytykuje rzeczywistość, widzi tylko złe jej aspekty. Czarny kapelusz zadaje pytania, docieka prawdy, patrzy w przyszłość np. “co się stanie gdy?”, czy też “skąd wiesz że?”. Za wszelką cenę próbuje wykazać, że ktoś może się mylić i czy rozwiązanie przyniesie odpowiednie korzyści.

Ubranie żółtego kapelusza to przyjęcie pozytywnej postawy, można powiedzieć wręcz OPTYMIZM totalny, czyli ciekawość, przyjemność i poszukiwanie radości. Człowiek w żółtym kapeluszu, może odwoływać się nie tylko do logiki, praktyki, ale także do marzeń i nadziei. Żółty jest przepelniony wiarą w sukces i powodzenie, wszędzie dookoła znajdują się nagrody, które żółty ma za zadanie pokazać.

Zielony kapelusz - KREATYWNOŚĆ - jest pełen pomysłów, pełen nowych możliwości, ukazuje nowe drogi. Zakładanie zielonego kapelusza pozwala nawet na odgrywanie roli kompletnie nielogicznego "głupka". Zielony nie trzyma się reguł, ma za zadanie działać inaczej niż każą wzorce. Zielony nie widzi ani krytyki ani obiektywizmu. Szuka kolejnych alternatywnych rozwiązań. Jeśli tylko zostało odrobinę czasu, poszukuje dalej.

Zakładając niebieski kapelusz – KONTROLA - wyłączamy wszystkie problemy i myślimy o tym, co teraz powinniśmy zrobić. Niebieski nie tylko kontroluje, ale porządkuje i określa ograniczenia i priorytety, nie pozwala wychodzić poza określone granice. To niebieski programuje wygląd całej sesji, jaki kapelusz włożyć najpierw, a jaki później. Dodatkowo, zadaniem niebieskiego jest monitorowanie całego procesu, komentowanie postępu dyskusji, wreszcie sporządzenie opisu i wniosków. Człowiek w niebieskim kapeluszu to chłodny bezstronny obserwator, kontrolujący tok myślenia i utrzymujący dyscyplinę.

Metodę tę warto wprowadzić do praktyki pedagogicznej, świadomie i celowo stawiając problem, np. podczas planowania wycieczki, podchodów czy zielonej szkoły, analizowania zachowania bohatera czytanki czy lektury, przed założeniem szkolnego ogródka itp. Jeśli metoda będzie dzieciom znana, warto do niej sięgnąć, celem rozwiązania konfliktu w grupie (tu razem zakładamy kolejne kapelusze, by „oglądnąć” problem z każdej strony). Mnie udało się zastosować tę metodę m. in. podczas pamiętnej wycieczki do Krakowa, gdy zaskoczył nas ulewny deszcz i trzeba było podjąć decyzję wspólnie, co robić dalej: zmoknąć, ale zaliczyć plan, czy zrezygnować i pozostać suchym. Zgadnij, co zrobiliśmy? ☺

Metoda sześciu kapeluszy myślowych pokazuje, że świat nie jest czarno-biały. Gdy ją poznasz, szybko zorientujesz się, kto nosi jaki kapelusz myślowy. A Ty który kapelusz preferujesz? ☺

Co to jest Eco Batucada? Jest to orkiestra recyklingowa wykonująca spontanicznie i bardzo energetycznie rytmy samby. Batucada charakteryzuje się powtarzającym się w szybkim tempie rytmem. W skład orkiestry wchodzi uczniowie grający na instrumentach zrobionych własnoręcznie z recyklingu i surowców wtórnych. Zespół prowadzi „lider”, który proponuje tempo oraz zmiany schematów rytmicznych, zapowiadając je głośnym gwizdnięciem, przy użyciu drewnianego lub plastikowego gwizdka (APITO). Liderem może być nauczyciel, ale także każdy chętny uczeń.

Występy orkiestry recyklingowej organizowane są na wolnym powietrzu. Są to przede wszystkim parady, do których zapraszana jest publiczność (poprzez ruch, rytmy i taniec). Takie działania artystyczne mogą być realizowane podczas różnych szkolnych wyjazdów, a nawet podczas zwykłego spaceru poza mury szkoły. Nie sposób przejść obojętnie obok „bateria”, czyli wielkiej, sambowej orkiestry perkusyjnej ☺

Podczas przygotowywania uczniów do tego typu działań artystycznych zachodzi doskonała okazja do rozmów na temat ekologii, ochrony środowiska, segregacji śmieci, recyklingu i surowców wtórnych, a także potrzeby dbania o środowisko. Rozmowy takie są zdecydowanie wartościowsze, gdy odbywają się bezpośrednio w owym środowisku, czyli poza drzwiami szkoły.

Kolejnym krokiem jest zbudowanie przez uczniów eko – instrumentów, które mogą porównywać z oryginalnymi instrumentami perkusyjnymi. Każdy uczeń powinien przynieść wysegregowane śmieci (puszki, rolki po ręczniku papierowym, opakowanie po niespodziankach z jajek „kinder niespodzianka”, butelki i wiaderka plastikowe) a ponadto ryż, fasolę, kaszę, kukurydzę, papier kolorowy, ścinki tkanin, kleje nożyczki, kolorowe pinezki itp. Po krótkiej instrukcji wykonania instrumentów połączonej z prezentacją tradycyjnych instrumentów perkusyjnych, uczniowie mogą przystąpić do samodzielnej pracy.

Następnym etapem przygotowującym do stworzenia orkiestry Eco Batucady są ćwiczenia rytmiczne. Tu również atut w postaci wyjazdu poza szkołę odgrywa niebagatelną rolę. Przestrzeń, w której wszystkie dzieci są aktywizowane w taki sam sposób – bez względu na to, jaki mają poziom uzdolnień muzycznych, sprawia, że teoria schodzi tu na dalszy plan. Spontaniczny ruch, dynamiczny rytm według poznawanych schematów rytmicznych, często synkopowanych, wpływa na dyscyplinę, wyobraźnię i muzykalność dziecka, wyostrza wrażliwość, uczy samodzielności myślenia i zaspokaja potrzebę ekspresyjnego, radosnego ruchu.

Dzięki takiej działalności, wzmocnionej otoczeniem przyrody, dziecko może coraz lepiej wyrażać siebie. Ponadto, uzyskuje łatwość nawiązywania kontaktów z rówieśnikami, w efekcie czego wyzbywa się kompleksów i zahamowań, a nabiera większej pewności siebie i otwartości. Takie cechy uczeń może przenosić na inne formy działalności, także na różnych przedmiotach w szkole, czego serdecznie życzę wszystkim Nauczycielom ☺

Bibliografia:

1. Błaszczak I.: Znaczenie wycieczek szkolnych w wychowaniu i kształceniu uczniów klas początkowych szkoły podstawowej, Zeszyt naukowy nr 13, pdf 83 – 92, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2014.
2. De Bono E.: Myślenie równoległe, Wydawnictwo Prima, Warszawa 1998.
3. De Bono E.: Sześć kapeluszy, czyli sześć sposobów myślenia, Wydawnictwo Medium, Warszawa 1997.
4. Gąsecki K., Wychowanie do dialogu z przyrodą w edukacji wczesnoszkolnej, [w:] Twórcze działania przyrodnicze i matematyczne w edukacji wczesnoszkolnej, red. A. Komorowska-Zielony, Wyd. UG, Gdańsk 2008.
5. Turowski L.: Wprowadzenie do wiedzy o turystyce edukacyjnej, Ypsilon, Warszawa 2001.

Autorki:

Klaudia Beściak, Agnieszka Bigos, Wiesława Krysa – edukacja wczesnoszkolna

Małgorzata Koppek – nauczyciel geografii

Marta Cichoń – nauczyciel przedmiotów artystycznych